

Matija Murko in primerjalna književnost (predgovor)

Blaž Zabel

Pričujoča monografija oziroma posebna številka revije *Primerjalna književnost* je rezultat triletnega raziskovalnega projekta *Na poti k zgodovini primerjalne književnosti v luči globalizacije: Matija Murko in njegovi mednarodni sodelavci* (J6-4620), ki je od leta 2022 do leta 2025 potekal na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani ob finančni podpori Javne agencije za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS). Nekateri raziskovalci smo prve verzije svojih prispevkov predstavili tudi na tridnevni konferenci z naslovom *Zgodovina primerjalne književnosti v Srednji Evropi*, ki je potekala v Ljubljani med 5. in 7. septembrom 2025 v okviru literarnega festivala Vilenica, pod pokroviteljstvom omenjenega projekta in v sodelovanju s Filozofsko fakulteto UL ter Slovenskim društvom za primerjalno književnost.

Namen zbranih prispevkov je raziskati bogato komparativistično zapuščino Matije Murka (1861–1952), ki je v času svojega življenja veljal za enega največjih slavistov, po smrti pa je njegova prepoznavnost presegla okvire slavistike in je dosegel svetovno slavo na širšem literarnovednem področju ter v številnih drugih humanističnih vedah. Murko se je rodil v vasi Derstelja v okolici Ptuja slovensko govorečim staršem. Po zaključeni osnovni šoli ter klasični gimnaziji na Ptuju in v Mariboru se je podal na študij germanistike in slavistike na Dunaj, kjer se je začela njegova akademska pot. Ta ga je preko dunajske privatne docenture vodila do profesure v Gradcu, Leipzigu in po koncu prve svetovne vojne do stolice za južnoslovanske jezike in književnosti na Karlovi univerzi v Pragi. V svoji bogati akademski karieri je Murko raziskoval različna področja: od germanistike, študija srednjeveških rokopisov, preučevanja literarnih stikov med nemško in češko romantiko in raziskovanja različnih slovanskih književnosti do etnoloških in folklorističnih raziskav, vključno z ljudskim slovstvom in celo stavbno dediščino. Če je bil za časa svojega življenja prepoznan kot eden največjih poznavalcev nemško-čeških literarnih odnosov in južnoslovanskih književnosti, pa je od šestdesetih let prejšnjega stoletja najbolj prepoznan po svojih raziskavah južnoslovanskega ustnega slovstva. Danes skorajda ni humanistične vede, ki ne bi poznala Matije Murka. Njegovo delo poznajo ne le literarni zgodovinarji, slavisti, klasični filologi, folkloristi,

etnologi in muzikologi, temveč tudi filozofi (na primer prek del Mircee Eliadeja, Marshalla McLuhana in Walterja Onga), teologi, arheologi, sociologi in številni drugi.

Med drugim je bil Murko večkrat omenjen tudi kot komparativist. Anton Slodnjak ga je oklical za prvega slovenskega primerjalnega literarnega zgodovinarja, Anton Ocvirk je v *Teoriji primerjalne literarne zgodovine* izpostavil njegovo raziskovanje češko-nemških literarnih stikov, ameriški komparativist Albert Bates Lord pa ga je označil za »pravega pionirja« raziskovanja ustnega slovstva. A navkljub jasnemu pomenu Murkovega dela za primerjalno književnost pri nas in po svetu so njegove raziskave na področju komparativistike še vedno razmeroma slabo poznane, prav tako tudi njegov vpliv na mednarodne komparativistične tokove. To vrzel želi zapolniti prav naša publikacija.

Sklop odpirata prispevka **Toneta Smoleja** in **Blaža Zabela**, ki poskušata celostno zajeti Murkov doprinos h komparativistiki. Smolej obravnava njegovo zgodnje raziskovalno obdobje, v katerem prepozna predfrancoske začetke slovenske komparativistike, Zabel pa prek raziskovanja Murkovega vpliva na ameriško komparativistiko pokaže, da so najodmevnejšo mednarodno recepcijo dosegle Murkove folkloristične raziskave južnoslovanske epike. Nato si prispevki sledijo zgodovinsko in tematsko, s čimer želimo Murkovo akademsko komparativistično pot zajeti čim bolj celostno. **Petra Kramberger** in **Irena Samide** raziščeta Murkovo zgodnje germanistično raziskovanje, ki se mu je posvečal v času študija na Dunaju. **Alen Širca** obravnava njegove pionirske raziskave dalmatinsko-dubrovniške literature iz graškega obdobja. Murkovo slavistično formacijo metodološko osvetlita prispevka **Andraža Ježa** in **Blaža Gselmana**. Sledijo članki, posvečeni Murkovemu praškemu obdobju: **Varja Balžalorsky Antić** obravnava Murkovo doslej neraziskano sodelovanje s francoskimi slavisti, **Miloš Zelenka** njegov prispevek k razvoju praškega strukturalizma, ene najvplivnejših smeri v komparativistiki in literarni vedi, **Alenka Jensterle Doležal** pa skozi primerjavo s sočasno literarno vedo izpostavlja njegov doprinos h kulturnim študijam. Sledita prispevek **Jasmine Talam** in **Irene Miholić**, ki preučita Murkovo zgodnje in povojno raziskovanje južnoslovanske ustne epike, ter prispevek **Sylve Fischerove**, ki izpostavi povezave med njegovimi folklorističnimi raziskavami in češko slavistiko. Sklop zaključita prispevek **Nine Petek**, ki se posveča doslej povsem spregledanemu področju Murkovega zanimanja za indoevropsko lingvistiko in literarno izročilo. Zbrani prispevki tako celostno zaobjamejo različna področja, ki jih je Murko zaznamoval s svojimi komparativističnimi raziskavami: od germanistike, slavistike,

filologije in etnologije do preučevanja literarnih vplivov, kulturnih študij in ustnega slovstva.

A raziskovanje Murkove zapuščine ni pomembno zgolj zaradi osvetlitve dela in mednarodnega vpliva tega pomembnega raziskovalca, temveč neposredno prispeva k širšemu razumevanju in nadaljnjemu raziskovanju globalne zgodovine komparativistike. Murka lahko razumemo tudi kot polperiferne raziskovalca: čeprav je pomembno vplival na razvoj komparativistike, je pogosto predstavljen kot manj pomemben lokalni predhodnik oziroma kot nekdo, ki je zgolj posredoval gradivo vplivnejšim raziskovalcem v akademskih središčih. Posledično so njegovi raziskovalni rezultati pogosto prezrti ali zaradi različnih zgodovinskih, družbenih in političnih razlogov celo načrtno potisnjeni na rob. Osvetlitev akademske poti enega samega raziskovalca zato ne ponuja le novih spoznanj o Murku, temveč preko študije primera omogoča razvoj in evalvacijo različnih metodologij raziskovanja perifernih in polperifernih akademskih tradicij.

S tem namenom smo se raziskovalci Murkovega komparativističnega in literarnovednega opusa lotili na več načinov: od natančnega branja njegovih publikacij, raziskovanja arhivov in študija korespondence do *longue durée* raziskav njegovega vpliva na komparativistične tradicije po svetu, ideološkega in zgodovinskega kartiranja njegovih raziskav v akademskem prostoru in nekaterih digitalnohumanističnih pristopov. Pri tem smo sledili ideji, da je za raziskovanje manj poznanih, a globalno vplivnih komparativističnih tradicij najprimernejša kombinacija filoloških, zgodovinskih in arhivskih pristopov (natančno branje) ter preučevanja globalnih vplivov, daljših zgodovinskih obdobj in digitalnohumanističnih metod (oddaljeno branje). Večina prispevkov tako temelji na arhivskem gradivu ali podrobni analizi objavljenih besedil, te ugotovitve pa vsebinsko povezujejo s širšimi literarnovednimi tezami, mednarodnimi akademskimi diskurzi in zgodovinskim razvojem vede. Takšna kombinacija natančnega in oddaljenega branja se je izkazala za izjemno plodno in, kot menimo, uporabno tudi za raziskovanje drugih, slabše raziskanih disciplinarnih zgodovin.

S tem namenom smo v okviru projekta v celoti digitalizirali Murkovo osebno korespondenco (Ms 1119) in rokopisno zapuščino (Ms 1392), ki ju hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani, celoten arhiv revije *Slavia*, v veliki meri pa tudi njegovo korespondenco in zapuščino v Literarnem arhivu Muzeja češke literature (Literární archiv Památníku národního písemnictví). Digitalizirano gradivo je po dogovoru dostopno vsem zainteresiranim, večji del pa bo objavljen na spletnem portalu *dLib*. Poleg tega smo Murkovo korespondenco tudi geokartirali, kar olajša

raziskovanje in odpira nov pogled na njegovo vpetost v mednarodni akademski prostor. Do geokartiranega seznama pisem lahko dostopate preko www.comparativeliterature.si/maps.